Lausunto valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Asia: VNS 1/2018 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2019—2022

14.5.2018

ESITTÄVÄN TAITEEN VAPAA KENTTÄ ON VOS-UUDISTUKSEN TODELLINEN HÄVIÄJÄ

Valtioneuvoston selonteossa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2019–2022 esitetään että museoiden, teattereiden ja orkestereiden rahoitusjärjestelmää uudistetaan toteuttamalla museoiden valtionosuusjärjestelmän uudistus ja parantamalla esittävän taiteen ns. vapaiden ryhmien toimintaedellytyksiä. Uudistusta varten varataan 7 milj. euroa, joista 2 milj. tulee rahapelitoiminnan tuotoista.

Esitetty 7 milj. euroa ei kuitenkaan ole lähellekään riittävä summa esittävän taiteen vapaiden ryhmien tilanteen korjaamiseksi, etenkin jos se on valtionosuusuudistusta työstäneen työryhmän esityksen mukainen. Tällöin 7 milj. jakautuisi museoiden ja esittävän taiteen vapaiden ryhmien kesken siten, että museoiden VOS-uudistukseen varataan 4 milj. euroa ja vapaille ryhmille 3 milj. euroa. Kun jäljelle jäävä 3 milj. pitäisi jakaa teatterin, tanssin, sirkuksen ja musiikin nykyisten toimijoiden kesken sekä mahdollisiin uusiin hankkeisiin, lopullinen vaikutus yksittäisten ryhmien toimintaedellytysten parantamiseksi on minimaalinen.

Teatterikeskus esittää, että pelkästään esittävän taiteen kentän vapaiden ryhmien toimintaedellytyksien parantamiseen tulisi varata yhteensä 20 milj. euroa. Lisäksi Taiteen edistämiskeskuksen toimintaa ja toimintaresursseja tulisi parantaa sekä lakia Taiteen edistämiskeskuksesta tarkastella ja kehittää. VOS-kentän kehittämisen sijasta katse pitäisi VOS-uudistuksen alkuperäisen tavoitteen mukaisesti kiinnittää juuri vapaan kentän toiminnan kehittämiseen ja tukemiseen niin, että sekä nykyisille että uusille toimijoille vihdoin turvataan kehitystä tukevat resurssit.

Teatterikeskuksen esitys 20 milj. euron lisärahoituksesta vapaalle kentälle koostuu kolmesta osasta:

1) 7,5 milj. euroa nykyisten toimijoiden toimintaedellytysten turvaamiseksi, ryhmien toiminnan vakauttamiseksi ja palkattoman työn poistamiseksi alalta

Esittävien taiteiden eri genrejen nykyiset harkinnanvaraiset avustukset ovat yhteensä n. 7,5 milj. euroa. Teatterikeskuksen selvityksen mukaan esittävän taiteen ammattilaiskentällä kaikesta tehdystä työstä n. 60 % tehdään palkattomasti. Jotta esittävän taiteen ryhmillä olisi varaa maksaa jokaiselle työntekijälle asianmukainen korvaus tehdystä työstä, on harkinnanvaraiset avustukset tuplattava. Esittävät taiteet ovat huomattavan työvoimavaltainen ala, joten valtaosa avustusten nostosta siirtyisi suoraan palkkoihin, ja sitä kautta verotuloiksi takaisin valtiolle.

2) 7,5 milj. euroa uusien toimijoiden saattamiseksi toiminta-avustuksen piiriin

Ammattimaisesti toimivia teatterin toimijoita on arvioiden mukaan n. 120–140, joista vain 43 ryhmää eli kolmasosa saa säännöllistä harkinnanvaraista avustusta Taiteen edistämiskeskukselta. Tilanne on samansuuntainen myös muiden esittävän taiteen genrejen osalta. Vakituista harkinnanvaraista avustusta saavien ryhmien määrää tulisi teatterin osalta kasvattaa, jotta avustuksen piiriin saataisiin eri kielivähemmistöille suunnattua teatteria (esim. venäjänkielistä), muille vähemmistöille (esim.

viittomakielisille ja muistisairaille suunnattua) teatteria, ja vahvistettua uusia esittävän taiteen genrejä (esim. fyysistä teatteria, nykyoopperaa ja monitaiteellisia teattereita). 7,5 milj. eurolla taidekenttä monimuotoistuisi ja pystyisi tuottamaan aivan uudenlaisia palveluita ja esityksiä uusille yleisöille.

3) 5 milj. euroa kehittämishankkeisiin

Esittävän taiteen kentälle tarvitaan erilaisia välittäjäportaan toimijoita, jotka toimivat tuotantoalustoina, välittävät ja vastaanottavat kiertue-esityksiä sekä kokoavat toimijoita yhteisen markkinoinnin ja tiedotuksen osalta. Tällaisia toimijoita on jo olemassa joidenkin esittävän taiteen genrejen osalta (esim. sirkus ja tanssi), mutta monien uusien genrejen kehitys edellyttää jonkinlaista kokoavaa ja toimialaa vahvistavaa yhteistä toiminta-areenaa (esim. esitys- ja performanssitaide) ja lisäksi monien välittäjäportaan toimijoiden toimintaa tulisi kehittää ja tukea entistä vahvemmin saavutettavuuden ja saatavuuden edistämiseksi (esim. teatterin vapaan kentän tuotanto-alustat).

Suurin osa ns. vapaan kentän toimijoista ei halua vos-järjestelmän piiriin, koska henkilötyövuosiperusteinen laskentatapa ei sovi joustaviin tuotantotapoihin. Nykyisen kaltainen ns. kahtalainen systeemi olisi täysin toimiva, jos esittävän taiteen kentälle saataisiin enemmän taloudellisia resursseja ja jos Taiteen edistämiskeskuksen toimintaan, toiminnan kehittämiseen ja sen jakamiin avustuksiin osoitettaisiin lisäresursseja. Tällä erää ehdotettu 3 milj. euroa on pieni laastari suuren haavan päälle ja on turha esittää että vapaiden ryhmien tilanne olisi sen avulla korjattu. Nykyisin valtio rahoittaa taidetta ja kulttuuria 0,8 prosenttia vuotuisesta budjetistaan ja ehdotettu 20 miljoonan lisäys esittävän taiteen vapaalle kentälle ei nostaisi osuutta prosentin tasolle, joka olisi suotuisa rahoituksen taso.

Teatterikeskus katsoo, että on hyvä, ettei VOS-uudistusta edistetä esittävien taiteiden osalta sellaisenaan. Ehdotuksessa VOS-järjestelmän uudistamiseksi on vakavia puutteita, jotka heikentävät juuri niiden toimijoiden asemaa, jotka jo nykyisessä järjestelmässä ovat heikoimmassa asemassa. VOS-uudistuksen jatkokäsittelyssä pitäisikin huomioida myös uudistuksen pilotointitarve uudistuksen vaikutusten arvioimiseksi. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää erikoistuneiden pienten ja keskisuurten VOS-toimijoiden aseman vahvistamiseen.

Teatterikeskus pitää tärkeänä, että VOS-uudistuksen taloudellisia, taiteellisia ja toiminnallisia vaikutuksia selvitettäisiin paremmin. Isoimmat muutokset tulevat koskettamaan haavoittuvaisimmassa asemassa olevia pienimpiä toimijoita, jopa vaarantaen näiden olemassaolon (esim. lastenteatterit). Ehdotetun kaltainen VOS-järjestelmä ja sen painokertoimet eivät myöskään tunnista riittävästi taiteellisesti ja toiminnallisesti erikoistuneiden teattereiden toimintaa. Ennen lain asettamista järjestelmää tulisi pilotoida kentällä vähintään kolmen vuoden seurantajaksolla ja arvioida uudistuksen vaikutuksia.

Julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2019–2022 ei kerrota millä tavalla kulttuurin VOS-uudistuksen jatkokäsittely tullaan toteuttamaan. Esittävän taiteen toimijoiden näkemykset ehdotuksen vaikutuksista tulee huomioida myös virkamiesvalmistelun jälkeen ja kehittää järjestelmään toimivammaksi.

Anna Veijalainen, Kaisa Paavolainen Maaria Kuukorento

puheenjohtaja